

Joan Lassús
(L'Escala 1901-1996)

Joan Lassús, fotògraf de l'Escala

Cristina Escat

La vida de Joan Lassús i Colomeda, fill de Joan Lassús i Saguer i de Pepita Colomeda i Flaqué, nascut a l'Escala el 4 d'agost de 1901, està dedicada plenament a la música, fins uns anys després de jubilar-se, i a la fotografia, que conreà fins quatre anys abans de morir, el 12 de març de 1996.

Va començar a estudiar música amb l'avi Xaxu i després continuà a Torroella de Montgrí amb el seu amic Enric Vallespi, on va rebre lliçons de piano, violí, saxo i tenora —per la qual era molt reconegut.

Als 18 anys va començar a tocar a l'orquestra de l'Escala i quan va haver de fer el servei militar a Menorca la va deixar. A la tornada s'anà incorporant a diferents orquestres de la província: la Principal de Bordils, la cobla orquestra de Torroella de Montgrí, la cobla orquestra antiga Principal de la Bis-

bal, la de l'Escala, reorganitzada l'any 1939 fins al 1956, en què es va desfer i anà a tocar a la Ríu de Figueres i, més tard, a la Farnense de Santa Coloma.

Finalment, quan ja estava jubilat, va col·laborar en la fundació de l'orquestra Foment de la sardana de Torroella de Montgrí, hi tocava la tenora fins que en trobessin una altra.

La pulcritud i la rigorositat amb què treballava, junt a la consciència testimonial dels canvis soferts a l'Escala en l'àmbit social i urbanístic principalment, han permès d'obtenir dades i referències molt importants en la recuperació del seu fons.

A l'Arxiu municipal hi ha dipositats a més dels negatius de vidre i de cel·luloide, positius de diferent format i diapositives, les restes de materials, els quaderns de notes, les explicacions dels tipus de solucions que feia servir, així com les anotacions en sobres i

fotografies, i les llibretes amb els estats de comptes de l'orquestra on tocava i els deutes dels escalencs, amb noms i cognoms si eren forans i el motiu si eren de la vila, la data i la quantitat de còpies que li havien encarregat. Una d'aquestes llibretes comença el 15 d'agost de 1967 i acaba el 15 de maig de 1975, i inclou un full del «Sindicato del papel y Artes Gráficas» del juliol de 1972 on la «Agrupación provincial de fotógrafos profesionales» li indica quin és el preu que ha de cobrar de les diferents fotografies i còpies que faci: carnet, identitat, conduir, passaport, fotografia corrent, família nombrosa, a més d'un increment en cadascuna pel retoc.

Tècniques i materials

Els fulls amb les explicacions de les diferents tècniques i materials que feia servir són els següents:

- L'emulsió preparada especialment per obtenir les proves negatives i positives amb el mateix tipus de paper, i que pot manipular-se amb llum groga.

- Els papers per a treballs fotogràfics de galeria i individuals, en suports d'estructura fina i, per tant, superfície llisa, que admeten el retoc fi i esmalten amb facilitat.

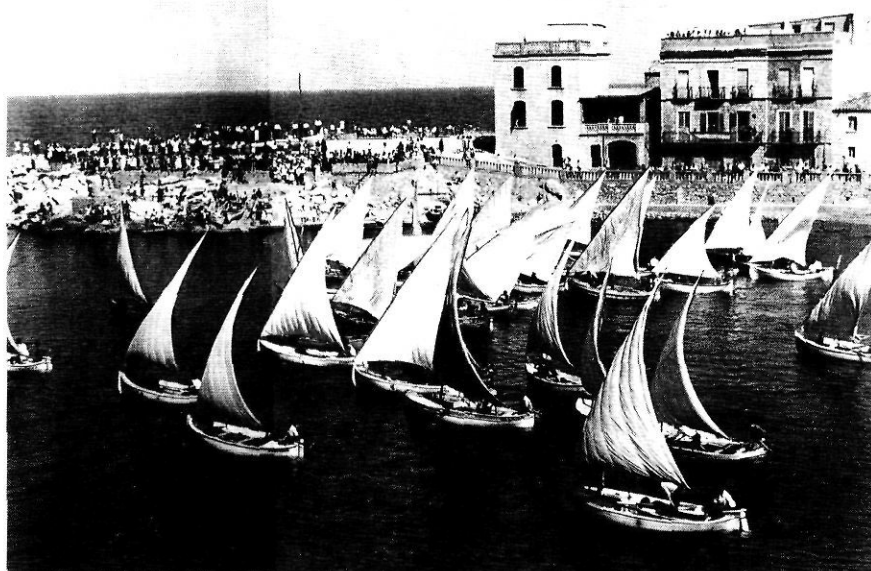
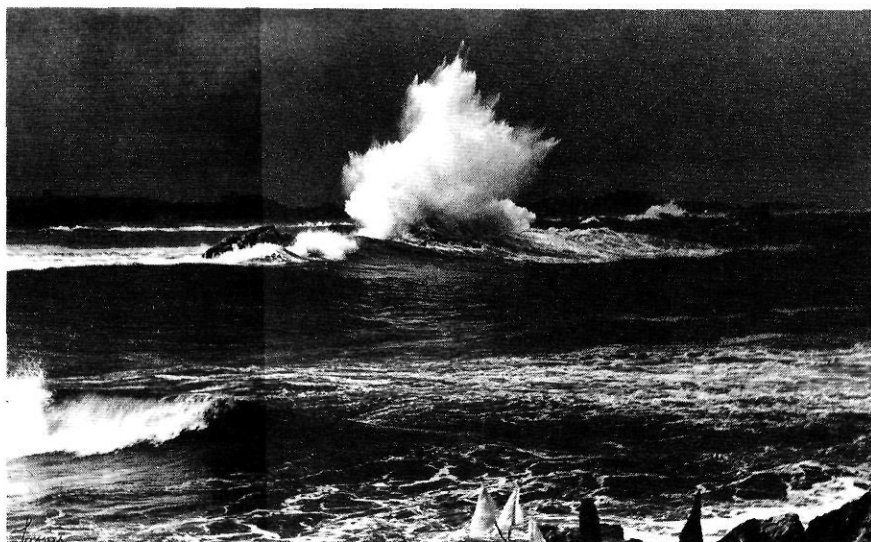
- El fullet on s'explica la possibilitat de treballar amb llums grogues de seguretat, intenses i indirectes, o amb llums grocverdoses, ataronjades o vermelles de seguretat, directes.

- En un altre, es recomana que el temps de revelat ha de ser de dos minuts amb el revelador a 20°, de la marca Plemen, i pel bon acabat de les còpies, després del rentat, recomanen l'ús de la «solución humectadora» i de la «solución estabilizadora antiplumming».

- El full explicatiu de les emulsions del paper Enebrom ortocromatitzades i obtingudes per mitjà de la incorporació de colorants sensibilitzadors, que s'eliminen molt fàcilment amb el rentat, són molt adequades per a l'ampliació perquè disminueixen el temps d'exposició i simplifiquen el treball de l'operador –el qual només ha de tenir en compte la densitat del clixé sense preocupar-se de la sensibilitat de cada gradació perquè totes les emulsions d'aquest tipus la tenen igual–, s'adapten molt bé als negatius obtinguts amb els nous reveladors compensadors, i en el treball semiautomàtic amb margina-

La subhasta del peix.
Sardinals.
La platja d'Empúries.

*Cop de mar a la roca del Cargol.
Regata de barques de vela llatina.
Vol de gavians en un dia de tramuntana.*

dors electrònics disminueixen els ajustos deguts a canvis de gradació i permeten l'augment en la rapidesa de treball.

Aquesta informació, avalada per les restes dels embolcalls, les anotacions i les còpies de les fotografies en què es veuen els diferents canvis i experimentacions, ja sigui per pur plaer o per millorar una tècnica, com en l'acoloriment i el retoc de còpies en blanc i negre, ens permet una anàlisi més completa de la seva obra, tant tècnica com estètica.

Les fotografies conservades de Joan Lassús, que són moltes, s'inicien amb la seva primera màquina, la Kodak de caixó, amb la qual preval el petit format, de contrastos entre el blanc i el negre molt acusats, i amb imatges de principi de segle. La següent, la Zeiss-Ikon de placa 6x9, ja li permet fer composicions més elaborades i en té un millor domini; d'aquesta, en sorgeixen les seves fotografies més conegudes dels anys 30 i 40: les barques de vela al port vell, els personatges populars del poble, els edificis i racons més característics de l'Escala, el pas dels gitans pel poble, les platges, les ruïnes d'Empúries, les cales de Montgó. En té d'altres, un total de quinze, entre elles una Rolleis, tres Minolta, una Nikon, amb les quals féu les seves fotografies.

La fotografia com a art

L'evolució de les imatges es correspon amb la que experimentà la fotografia com a art, tot i que sovint la cronologia no és la mateixa per la distància existent, física i cultural, entre l'Escala i Barcelona, sobretot, i aquesta respecte d'Europa.

Les primeres còpies de principi de segle recorden la tendència més antropològica dels inicis de la fotografia, i que forçosament tots els afeccionats adoptaven. Permetia iniciar-se en aquest nou art a través d'uns personatges anònims que restaven immòbils mentre es feien els preparatius que els immortalitzarien en un tros de paper. D'aquí surten els retrats de persones amb entitat dins el poble: en Mulei, els pescadors més vells, la Caterina Albert, incloent també les fotografies de difunts a domicili, els arrossers abans de començar a treballar...

El progressiu aprenentatge de les tècniques permetia fotografiar directa-

ment el paisatge i els personatges encara que estiguessin en moviment i anar-se introduint en les diferents modalitats i corrents.

Tot seguit l'anomenat pictorialisme fotogràfic –la creació d'escenes paral·leles a les que feien els pintors– ens porta les imatges de la costa, de les platges i penya-segats, de les ruïnes d'Empúries, *continuant la tradició* de Josep Esquirol, i algunes d'elles amb la seva germana Pepi fent de musa clàssica, les escenes de marina, amb els pescadors entrant i sortint del port, la subhasta del peix...

Així es té present, directament o indirecta, la ideologia nascuda arran del noucentisme, amb la qual es pretén sensibilitzar la gent perquè conegui i estimi la terra, i assolixi una consciència mediterrània.

A mitjan del segle XX, aquí es comença a practicar el romanticisme impressionista que intenta transmetre una emoció en l'ànim de l'espectador, quan a Europa ja estava en desús i sorgia el moviment realista encapçalat pel Neue Sachlichkeit –nova objectivitat– de Renger-Patzsch, i que tingué una influència decisiva en l'evolució de la fotografia moderna.

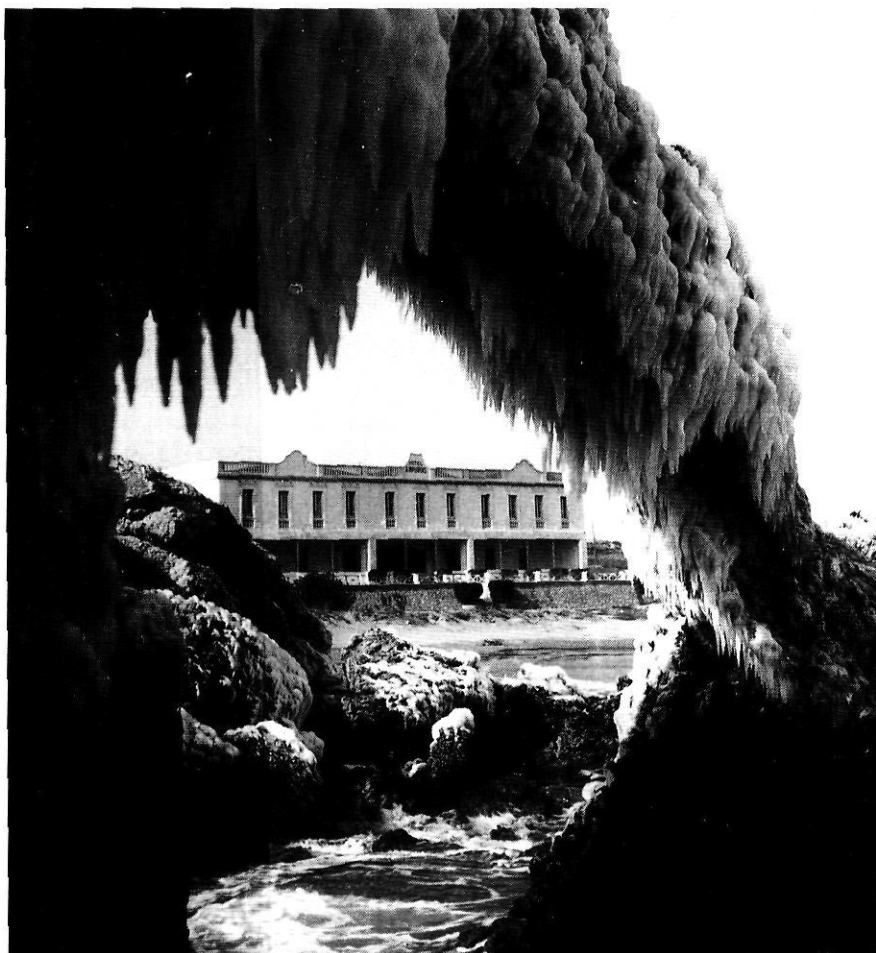
Del primer corrent tenim les postes de sol, el vol dels gavians damunt les barques, l'envestida de les onades damunt les roques, els cels de tempesta, el monestir de Sant Pere de Roda... totes les fotografies que considerem més artístiques i que tenen més força expressiva.

En les còpies que pertanyen als anys 60-70 la composició és igual d'acurada però ja desprenen una bellesa més serena. Així, moltes de les fetes a les dunes amb la seva germana Pepi i l'amiga comuna Magda Fortuny, les de l'Hotel Empúries, les de Montgó, les de racons de l'Escala que anaven canviant... estan mancades de l'efectisme anterior i s'inclouen en la concepció documentalista dels professionals de la fotografia.

Cal tenir en compte que Joan Lassús va seguir aquests corrents amb més o menys intensitat en funció del gust que despertaven en ell i de la demanda que tenia, malgrat ésser testimonis de les seves inquietuds. La subscripció a la revista mensual «Arte fotográfico» li permetia conèixer les novetats del moment tant tècniques com estilístiques.

Barques a l'antic port.
Ballada de sardanes a la platja.
El bot *Stella Maris* carregat de peix.

Glaç al Portitxol d'Empúries.

Per altra banda, hi ha totes les fotografies d'encàrrec, que tot i inserir-se en algun d'aquests corrents, tenien una entitat pròpia i variaven poc al llarg dels anys. Podem veure-ho, però, a través dels emmarcats, els posats de les persones, el decorat, la manera d'anar vestit... Les més comunes eren els retrats de comunitat, de casament, de carnet, de nois complint el servei militar, de nens i nenes al col·legi, de grups, del Ram, de disfresses.

Les fotos documentals

La part més documental inclou còpies de tots els indrets de l'Escala, que serveixen per a la reconstrucció del paisatge i seguir les transformacions del nucli urbà, les obres públiques, els actes oficials, les escenes de la vida quotidiana, els objectes, les plantes, els animals, els edificis arquitectònics... Així, la noia que arregla la bicicleta, els gats al carrer o a casa, els jocs de la Festa

Major, les ballades de sardanes, els esbarts dansaires, les xerrades dels avis a la plaça, els espectadors dels partits de futbol local, de les orquestres, de les processons de la diada del Carme, els aplecs de Santa Caterina...

Les diapositives són més tardanes, dels anys 80 al 94 en què pràcticament deixà de fer servir les càmeres, i s'agrupen principalment a l'entorn d'un acte concret:

- Les obres públiques i privades de l'Escala: la pavimentació de les voreres de la platja i la font, la realització del passeig d'Empúries per les Olimpíades del 1992, l'enderroc de cases a la plaça del sòl d'en Saguer i la inauguració del nou ajuntament.

- La visita de l'Honorable Josep Tarradellas a l'Escala i els actes públics dels primers anys de la democràcia i els inicis de la celebració de la diada de l'Onze de Setembre.

- Les sardanes: els aplecs, les trobades de colles sardanistes, de joves i d'adults, al camp de futbol Miramar, al

passeig marítim, la platja, la plaça o al CER, l'elecció de la pubilla...

- Les regates de 420 i catamarans i els turistes dalt de les barques dels Creuers Mare Nostrum a punt de marxar o arribant de les excursions a la platja de les barques.

- Les festes del Carme: barques portant la Verge amb l'acompanyament d'autoritats i barques, mossèn Salvador portant el reliquiari, l'arribada a la platja amb la gent a la Riba i al Gavià, les catifes de flors als carrers i a l'església...

- Les festes populars: els balls i els esbarts a la plaça, les trobades de la penya blaugrana, les sardinades, la festa de l'anxova, els jocs de cucanya i els nàutics a la platja, amb la tirada d'ànecs per la festa major, els globus al col·legi públic Empúries, els patges rebent les cartes dels nens pels Reis i les trobades de gegants.

- Els carnivals: les cercaviles de les majorettes, les carrosses i comparses, els nens disfressats per cursos a les escoles, la cremada del Carnestoltes i l'enterrament de la sardina.

A l'Arxiu municipal hi ha conservats també els cartells de les orquestres en les quals tocà i d'altres fets per fotògrafs prestigiosos de l'època com V. Fargnoli; les postals realitzades els primers anys del boom turístic, moltes de les quals estan signades amb el segell de LASSUS FOTO en color, i d'altres amb el de El Escudo de Oro i CyP de Barcelona i García Garrabella y Cía. de Saragossa i la portada de la revista Destino núm. 968 del 25 de febrer de 1956 amb 40 pàgines on hi ha la fotografia del Portitxol glaçat i en el requadre de dalt a l'esquerra hi ha l'escrit: «El mar helado en La Escala. Nuestros lectores hallarán en este número un interesante artículo de Josep Pla, que nos habla de las pasadas olas de frío. En La Escala, el viento glacial helaba las olas sobre las rocas, produciendo el fenómeno nunca visto de estas estalactitas, que el fotógrafo captó para Destino frente al Portitxol. Foto Lassus», que va ser adquirida a molts llocs d'Europa i d'Amèrica perquè els exiliats la varen sol·licitar, atès que era l'única revista catalana del moment -més tard va sorgir Canigó.

Cristina Escat i Martí és
llicenciada en Història de l'Art